

Tradisjonsbegrepet i Den katolske kirke

Maria J. Sammut

Tradisjoner skaper identitet

Å være en del av et menneskelig fellesskap er noe av det mest grunnleggende menneskelige man kan tenke seg. Dette fellesskapet må derimot ikke forstås primært i sin snevreste forstand som en gruppe mennesker man kjenner og har bånd til både genetisk og i form av delte interesser. Man må snarere se på det med et videre blikk. Da ser man at selv einstøingen er del av et vidt menneskelig fellesskap bestående av delt kultur, språk, historie, uskrevene regler og skikker, måter å tenke på osv. Mennesker har sitt språk og sin identitet fra disse fellesskapene, og man kan ikke uttrykke seg foruten dem. Disse fellesskapene og dette delte arvegodset kan man kalle tradisjon.

Menneskene lever dermed ofte i flere parallelle tradisjoner; et lands, en families, en bys eller bydels, en skoles, en vennegjengs, en sportsklubbs, et kirkesamfunns osv. Noen av tradisjonene er likevel mer artikulerte enn andre, og det gjelder særlig der det er snakk om ideologier, meninger eller tro. I enkelte sammenhenger reflekteres det ikke over at man hele tiden lever, utgjør, skaper og fører videre en tradisjon, mens i andre sammenhenger er det mye refleksjon rundt dette, og de artikulerte tradisjonene er viktige for selvforståelsen. Det siste kjennetegner Den katolske kirke.

Tradisjonen og tradisjonene

Ikke bare er Den katolske kirke et kirkesamfunn som har flere tradisjoner både sentralt og lokalt, men det er en kirke som også har en helt spesifikk utviklet lære om hva tradisjon er i seg selv. Den katolske kirke har dermed mange tradisjoner (i flertall) forstått som skikker og måter å gjøre ting på, men den snakker også i store ord om hva tradisjon (i entall) er og gjør i det kirkelige fellesskap. Eksempler på tradisjoner (i flertall) er prosesjoner, liturgier, bønner, musikk og pilegrimssteder. Når det gjelder tradisjon i entall, er det derimot snakk om den ene store tradisjonen kirken utgjør, og dette innebærer dens opphav (historien om Jesus), dens identitet og dens overlevering av seg selv gjennom hele historien. Tradisjon (i entall) er derfor et ladet og viktig teologisk begrep.

I denne artikkelen vil jeg kort presentere hva aktuell katolsk teologi forstår når den snakker om tradisjon som teologisk begrep. Det er innledningsvis svært viktig å understreke at jeg her ikke tenker å ta for meg alle de mange tradisjonene slik de er uttrykt i feiringer, prosesjoner, bønner osv. Det er snarere snakk om tradisjonen i entall som jeg nevnte over. Det er denne tradisjonen som er gjenstand for kirkens teologi.

Bokreligion vs. åpenbaringsreligion

Det er allment kjent at de tre store religionene jødedom, kristendom og islam kalles bokreligioner på grunn av den viktige rolle hellige skrifter har for utøverne av disse religionene. Så riktig det enn er at hellige skrifter er viktige i alle disse tre religionene, vil jeg likevel hevde at begrepet om historisk åpenbaring er enda viktigere. Alle de tre religionene er grunnlagt på troen om en eller flere himmelske åpenbaringer til menneskene, og skriftene følger etter dette. I kristendommens tilfelle er denne rekkefølgen – åpenbaring først, deretter skrift – til og med nedfelt i de hellige skrifter selv. Et eksempel på dette er de siste linjene i Johannesevangeliet: «Det er denne disippelen som vitner om alt dette og som har skrevet dette, og vi vet at hans vitneutsagn er sant. Men også mye annet har Jesus gjort. Skulle det skrives ned, hver enkelt ting, tror jeg ikke hele verden ville romme alle de bøker som da måtte skrives.» (Joh 21, 24-25).

Det hele begynte med apostlenes erfaring av livet med Jesus, en erfaring som de etter hvert kom til å erkjenne som livet med den jødernes Messias som var lovet. Denne erfaringen er det teologien forstår som åpenbaring. Opprinnelig har apostlene trodd at de tilhørte den siste generasjonen av mennesker på jorden, og at Jesus snart etter sin død og oppstandelse skulle komme tilbake for andre og siste gang. Men da det drøyde, og da den ene etter den andre av øyenvitnene til Jesu liv, virke, død og oppstandelse gikk hen og døde, fant de det nødvendig å skrive ned øyenvitneberetningene for at kommende generasjoner også skulle ha del i dem. De store kristne kirkene enes alle om at åpenbaringen i historien ble avsluttet ved den siste apostels død, men flere av de nytestamentlige tekstene er ikke skrevet før flere tiår etter dette.

Overlevering av en grunnleggende erfaring

Forut for nedskrivningen av minnene om livet med Jesus – og også parallelt med den – fant det derimot sted en overlevering som ikke var av skriftlig karakter. Dette var en overlevering av hele erfaringen av livet med Jesus – muntlig, men også på et mer uartikulert plan. Denne overleveringen omfattet måter å be på, spisevaner, moralske spilleregler og koder, måter å tenke på, følelser og åndelige erfaringer osv. Apostlenes opprinnelige erfaring med mennesket Jesus omfattet mer enn ord, bud og intellektuell kunnskap. Det samme gjorde deres overlevering av denne erfaringen. Det var altså mye mer enn bare skrevne eller uskrevene ord som var viktig for disiplene å viderefremme.

Dette er utgangspunktet for hva Den katolske kirke i dag regner som tradisjon i teologisk forstand. Det er altså apostlenes grunnleggende erfaring av Guds åpenbaring i Jesus fra Nasaret, samt hva denne erfaringen gjorde med deres liv, som er tradisjonens kjerne. Tradisjonen handler derfor dypest sett om overleveringen av hele denne erfaringen gjennom tidene til stadig nye generasjoner. Slik omfavner tradisjonen også overleveringen av det skriftlige materialet, men det er ikke begrenset til det, da det handler om en inklusiv overlevering av en religiøs erfaring. Det er dette som ligger i begrepet om kirkens overlevering av seg selv.

Tradisjoner og skikker i historien

Gjennom tidene har derimot et vell av ulike tradisjoner – forstått i flertall som liturgiske og folkelige skikker – også oppstått og fått fotfeste. Disse tradisjonene er gjerne bundet til bestemte personer, steder, hendelser og/eller trosoppfatninger. Ofte er det slik at disse tradisjonene nettopp er viktige i det folkelige uttrykk for tro, da de er svært identitetsskapende, konkrete og lette å forholde seg til. De kan også være effektive for å skape og styrke religiøs erfaring og religiøst fellesskap. Det kan være snakk om prosesjoner i forbindelse med festdager, ulike bønneformer (rosenkransbønn, sakramentsandakter osv.), musikalske uttrykk (gregoriansk sang, moderne karismatisk lovsang osv.) eller fromhetsuttrykk som er knyttet til hellige personer og steder. Slike tradisjoner er som sagt ofte viktige for mennesker i deres trosliv, og de anerkjennes av Den katolske kirke som nettopp det. Likevel er ingen av disse tradisjonene «ufeilbarlige» i seg selv på en slik måte at de ikke kan endres, revideres eller til og med oppgis helt. Kirken sier snarere at slike tradisjoner kun har sin rolle og legitime plass dersom de bidrar til å opprettholde, videreformidle og styrke den ene universelle kirkelige tradisjon, nemlig apostlenes egen erfaring av livet med Jesus. Dersom de ikke gjør dette, anses de ikke som autentiske uttrykk for katolsk tro, og de er dermed heller ikke del av den egentlige katolske tradisjon.

Fremover mot reformasjonstiden hadde en rekke slike tradisjoner vokst frem, og enkelte steder kunne man kanskje si at de bidro til å tilsløre kirkens egentlige tradisjon, heller enn å bygge opp under og styrke den. Av flere ble disse tradisjonene også forstått som uttrykk for det kirken faktisk snakket om når den nevnte tradisjon i teologisk forstand. Man reduserte dermed det viktige teologiske begrepet tradisjon til å gjelde enkelte skikker og trosuttrykk, og slik mistet man oldkirkens og de første kristne århundrenes tanke om tradisjon som kirkens totale overlevering (*paradosis* på gresk) av seg selv. Tradisjonene og Bibelen ble – for første gang i historien – satt opp mot hverandre, og enkelte hevdet at tradisjonen ga oss kunnskap om Gud og om Jesus som man ikke kunne finne i Bibelen. Man snakket derfor om at skrift og tradisjon var to ulike kilder til åpenbaring, og at man ikke kunne kjenne sannheten uten å kjenne til begge kildene. Dette var en del av kjernen i kirkesplittelsen på 1500-tallet, da reformatorene på den ene side ønsket å understreke Bibelens unike rolle som formidler av Guds åpenbaring i historien, og på den annen side ønsket å relativisere kirkens rolle som fortolker og eneheriker i spørsmålet om guddommelig sannhet.

Tridentinerkonsilet ble sammenkalt for å formulere hva Den katolske kirke tenkte om bl.a. disse spørsmålene, og når det gjaldt spørsmålet om tradisjon ønsket konsilet på den ene side å benekte synet om to kilder, og på den andre side ønsket det å slå fast kirkens syn på at tradisjon er viktig. Derfor hevdes det i dekretet om åpenbaringen at *både* skrift og tradisjon er nødvendige for å kjenne sannheten om Guds åpenbaring (*Dekretet om de hellige skrifter*). Konsilet setter derimot ikke begrepene opp mot hverandre, og det snakkes ikke om at de er to ulike kilder.

Oppgjør med tokilde-teorien

Det er likevel ikke før i 1965 at kirken virkelig tar et oppgjør med den såkalte tokilde-teorien og uttrykker klart og tydelig at tradisjon ikke handler om en ekstra kilde til kunnskap om Gud som går parallelt med det som sies i Bibelen. I *Den dogmatiske konstitusjon «Dei verbum»* fra Det annet vatikankonsil, fastslås det: «Den hellige Tradisjon og den hellige Skrift er altså nært forbundet og forenet. For begge, idet de springer frem av samme guddommelige kilde, smelter på et vis sammen og arbeider mot det samme mål.» (*Dei verbum* 9), og: «Den hellige Tradisjon og den hellige Skrift utgjør en felles hellig skatt, nemlig Guds ord, betrodd til Kirken.» (*Dei verbum* 10).

Slik slås det altså fast at skriften – Bibelen – og tradisjonen ikke er to ulike kilder, men snarere at de begge strømmer ut fra den ene og samme kilde, nemlig Guds åpenbaring av seg selv i historien. Dermed er vi tilbake ved apostlenes opprinnelige erfaring av livet med Jesus. Skriften og tradisjonen vitner begge på forskjellige måter om denne åpenbaringen, og det er sammen at de gir det fullstendige vitnesbyrdet om Jesus. Tradisjonen tilfører ikke noen ekstra-kunnskap som ikke er å finne i Bibelen, men den formidler den samme kunnskapen på en annen måte.

Tradisjon: Menneskets måte å leve og lære på

Den tradisjonsforståelsen som her er beskrevet, kan sammenlignes med hvordan læring ellers foregår. For å lykkes i formidlingen av kunnskap, holdninger, måter å forholde seg til verden på osv., så må det mer til enn bare ord, skrevne eller talte. Det handler om eksempler, om forbilder, om å erfare det å leve i et samfunn der slik kunnskap, slike holdninger og slike måter å forholde seg til verden på er levende. Når det gjelder overlevering av religion, så handler det om å se andre be, å erfare livet med noen som er en del av den religiøse tradisjonen. Dette inkluderer derfor hele mennesket.

Når Den katolske kirke snakker om tradisjon som teologisk begrep, er det derfor snakk om en dynamisk størrelse, og ikke en statisk form for videreføring av visse skikker gjennom historien. Det handler om en måte å overlevere identitet og tro på som er førmoderne, eller riktignere, ur-menneskelig.

Litteratur

Det annet vatikankonsil, Den dogmatiske konstitusjon «*Dei verbum*», Vatikanet, 18.11.1965. Norsk nettutgave: <http://www.katolsk.no/dokumenter/dokumenter-fra-vatikanet/paul6/dv> (per 30.01.2012)

Tridentinerkonsilet, Decree concerning the canonical Scriptures, Trent, 08.04.1546. Engelsk nettutgave: <http://history.hanover.edu/early/Trent/CT04CAN.html> (per 30.01.2012).

Maria J. Sammut, (f. 1975)

- Master i teologi fra Det teologiske
- Menighetsfakultet (MF), stipendiat i systematisk teologi ved MF, arbeider med en avhandling om tradisjon i katolsk teologi.

Tradisjonen og tradisjonene. Tradisjonsbegrepet i luthersk kristendomsforståelse

Inge Lønning

1. SKRIFTEN ALENE ELLER SKRIFT OG TRADISJON

I populærfremstillinger av reformasjonstidens teologiske kontroverser tegnes det ofte et bilde av en etablert kirkelære som sidestilte Skriften og kirkens (muntlige) overlevering som kilder til kunnskap om den kristne åpenbaring på den ene side og opprøreren Martin Luther som forkastet tradisjonen og insisterte på Skriften som eneste kilde til kunnskap (*sola scriptura*) på den annen. Bildet representerer en overfor-enkling av et saksforhold som er komplisert både i historisk og i filosofisk/teologisk henseende.

Det historiske først. Da den ukjente augustinermunk og teologiprofessor fra et nytt og ukjent tysk provinsuniversitet – Wittenberg befant seg den gang omtrent så langt ute i randsonen av det tysk-romerske keiserrike som det var mulig å komme – trådte frem på den akademiske arena med sin kritikk av den kirkelige avlatspraksis, fantes det ikke noen definert kirkelære om forholdet mellom skrift og tradisjon. Den kom først med Tridentinerkonsilet, som startet i 1546, det samme året som Luther døde. Konsilsdekretet som sidestiller skrift og tradisjon, er Romas offisielle svar på Luthers kirkekritikk. Formelen *sola scriptura* er ikke oppfunnet av Luther, og når han bruker den, er det ikke som et alternativ til formelen skrift og tradisjon.

Brodden i de lutherske alene-formlene (*sola scriptura, sola gratia, sola fide*, - NB: den riktige norske oversettelse er "VED Skriften alene", "VED nåden alene", "VED troen alene") retter seg ikke mot den kirkelige overlevering, men mot de kirkelige læremyndigheters krav på å forvalte sannheten og ha enerett på den riktige utlegning av Skriften. Når Luther anklager paven for å opptre som *arbiter scripturae* (herre/ dommer over Skriften), er det ikke fordi paven gjør krav på å representere en ubrutt tradisjon tilbake til apostelen Peter, men fordi han gjør krav på å forvalte selve apostelautoriteten og derfor kan utlegge Skriften med bindende virkning for alle kristne.

I Den augsburgske konfesjon fra 1530, det teologisk mest representative uttrykk for den lutherske reformasjon, finnes det ingen artikkel om Den hellige skrift. Det finnes derimot henvisninger til kirkefedrene side om side med skrifthenvisninger. Moderne fortolkere har gjerne forsøkt å (bort)forklare dette ved å vise til at Philip Melancthon, som forfattet dokumentet på vegne av de evangeliske fyrstene og byrådene på riksdagen, var en saktmodig sjel og anstrengte seg til det ytterste for å dempe de teologiske